

Finansdepartementet
fi.remissvar@regeringskansliet.se

Fler möjligheter till ökat välstånd (SOU 2025:96) Fi2025/01857

Sammanfattning

Region Västerbotten anser att utredningen ger en gedigen beskrivning av digitaliseringens och AI:s påverkan på samhällsutvecklingen och delar bilden av behovet av en nationell strategi med stark finansiering och samordning. Regionen betonar vikten av flernivåsamverkan mellan stat, regioner och kommuner för att skapa gemensamma lösningar och nå samhällsekonomiska vinster. En central investeringsplan för digital infrastruktur ses som positiv, men regionen lyfter utmaningar med teknisk skuld och behovet av kvalitetssäkrad och standardiserad data. För att lyckas krävs långsiktig planering, förändringsledning och kulturförändring, då tekniken i sig inte skapar effekt utan måste kombineras med verksamhetsutveckling.

Regionen instämmer i förslag om tydligare regelverk för datahantering, regulatoriska sandlådor och förbättrad digital infrastruktur, men framhåller att mindre kommuner behöver stöd för att kunna delta. För att stärka digital innovation föreslås ett nationellt kompetenscenter med regionala AI-koordinatorer istället för en central insatsstyrka, samt att förändringsledning och engagemang är avgörande.

När det gäller arbetskraftsinvandring stödjer regionen förslag om att göra Sverige mer attraktivt men kritiserar den snäva definitionen av "hög kompetens" och efterlyser åtgärder som omfattar hela yrkesspektrumet, särskilt gymnasial kompetens som är kritisk för den gröna industriomställningen. Regionen lyfter erfarenheter från Northvolt och behovet av flexibla regler vid arbetslöshet, spårbyte och anhörigas rättigheter. Förslag om entreprenörsspår, reformerat EU-blåkort och enklare möjligheter för doktorander att stanna i Sverige stöds. Skatteförändringar bör vägas mot andra tillväxtinvesteringar, och fokus bör ligga på kompetensmatchning snarare än enbart ekonomiska incitament.

Regionen betonar vikten av stärkt studie- och yrkesvägledning (SYV) för bättre utbildningsval och är kritisk till att studenter ska bära större kostnader. Förslag om att Yrkehögskolan ska ta över universitetsutbildningar avstyrks, och regionen förespråkar istället att lärosäten ges möjlighet att erbjuda kortare yrkesutbildningar. Vidare föreslås stärkta incitament för yrkesutbildningar genom höjt studiestöd och fler CSN-dagar. Arbetsmarknadsutbildningar bör styras utifrån jobbchanser och regionala behov, med fokus på strategisk yrkesväxling och samordning mellan statliga och kommunala utbildningar.

Regionen framhåller behovet av bättre kapitalförsörjning för småföretag, särskilt i glesbygd, och ser positivt på selektiva företagsstöd för att främja klimatomställning och konkurrenskraft. En långsiktig energipolitik

med stabila regler och investeringar i elnät är avgörande, liksom snabbare tillståndsprocesser. Bioenergi lyfts som fortsatt viktig. På bostadsmarknaden stöds förslag om ökad rörlighet och bättre dataunderlag.

För att motverka välfärds kriminalitet stöder regionen skärpta krav, tillståndsplikt, uppgiftslämnandeskyldighet, utförrarregister och offentlighetsprincipen för offentligt finansierad verksamhet. Det bör bli enklare att utesluta leverantörer och säga upp avtal, och nationellt stödmaterial efterfrågas för kontroll och uppföljning. Avgifter för kontroll behöver dock utredas vidare.

Regionen instämmer i behovet av en garantimodell för kommunsektorns finansiering, bättre redovisning av statsbidrag, kvalitetsjusterade produktivitetsmått och en statsbidragsportal. Färre riktade statsbidrag och ökad flexibilitet för kommuner och regioner förespråkas. Inom offentlig upphandling stöds förslag om bättre användning av erfarenheter, elektroniska inköp och stärkt upphandlingsstöd, samt åtgärder mot slentrianmässiga överprövningar.

Regionen anser att kvasimarknader bör utvärderas och omregleras kontinuerligt, med höga krav på aktörer och kontroll. Inom hälso- och sjukvården betonas att effektivitet måste beakta kvalitet och behov, och att primärvården bör stärkas med ökad resursandel. Kravet på LOV bör tas bort för att ge regionerna större flexibilitet. Ersättningssystem bör utvecklas med stöd från Socialstyrelsen, men med utrymme för regional anpassning. Staten bör ta ett tydligare strategiskt ansvar för kompetensförsörjning, och nationella taxan bör avskaffas. Regioner lyfter även vikten av prevention, egenvård och samverkan för folkhälsoarbetet.

Digitalisering och AI (kap 4)

Region Västerbottens kommentarer: Det är en gedigen och bra beskrivning av de olika områden som behöver adresseras för att skapa förutsättningar för denna omfattande strukturomvandling.

Regionen delar utredningens beskrivning av hur digitalisering i allmänhet och artificiell intelligens (AI) i synnerhet påverkar och kommer att påverka samhällsutvecklingen. De områden som utredningen identifierat är relevanta för att Sverige ska kunna nyttja den utvecklingspotential som den digitala teknikutvecklingen erbjuder på såväl nationell, regional som lokal nivå.

Regionen instämmer också i utredningens bild av eftersläpningen i offentlig sektors digitalisering. Vi vill i detta sammanhang lyfta vikten av att de olika nivåerna inom offentlig sektor kopplas ihop i en fungerande flernivåsamverkan där statliga myndigheter, regioner och kommuner kan hitta gemensamma lösningar oavsett om det berör digital infrastruktur eller digitala tjänster. Det handlar om att nå samhällsekonomiska vinster med en förbättrad digitalisering av offentliga sektor men också att möta såväl invånares som företags förväntningar på service och välfärd.

Det är svårt att estimerar kostnaderna men det är ur ett regionperspektiv positivt med en kraftfull central finansiering kopplat till en nationell investeringsplan på 2–3 miljarder kronor per år till gemensam digital infrastruktur. Detta är positivt för regionerna då det innebär att kostsamma grundkomponenter inte längre behöver belasta enskilda regioners ordinarie budgetar.

Det som inte uttrycks, eller som snarare inte anses vara fallet då "AI inte kräver hårdvara utan finns som öppen källkod och inbyggt i tillämpningar", är det som kommer att krävas av regioner och kommuner för att kunna hantera data. Gamla system och fragmenterade IT-miljöer som är vardag ute i regionerna gör det svårt att samla och strukturera data. AI kräver stora mängder högkvalitativa, standardiserade data, vilket gör att teknisk skuld leder till silos och manuella processer. Förutom att minska den totala effektiviseringen kommer arbetet med att bygga bort den tekniska skulden kosta mycket tid och pengar.

Övergången till en nationellt samordnad strategi där staten tar ett större ansvar för finansiering, lagstiftning och gemensamma digitala komponenter är i grunden bra. Det som också skulle behövas tämligen omgående är en långsiktig plan för genomförande. Detta då världen inte står stilla och väntar på Sverige och inte heller de olika initiativen inom Sverige står och väntar så vi behöver skapa förutsättningar för alla, eller i alla fall många, att göra rätt. Utvecklingen springer fort framåt och den drivs inte enbart av regionerna utan kanske framförallt av forskning och företag.

AI har potential att dramatiskt höja produktiviteten, men det är samtidigt "bara" en teknik som utan verksamhetsutveckling inte kommer att skapa de förändringar och effekter vi alla eftersträvar. Förutom en plan för riktning behövs därför en kraftfull och närvarande förändringsledning för denna nationella förflyttning. Tekniska lösningar och nya strukturer fungerar bara om människor accepterar och använder dem. Motstånd mot förändring är naturligt, särskilt när förändringen är stor och kommer "uppfifrån". Sett till omfattningen och komplexiteten i denna förflyttning med en mängd intressenter så behövs verkligen en gemensam riktning och tydlig förändringsledning på alla nivåer. Förändringsledning hjälper till att skapa förståelse, engagemang och förtroende. Något som behöver ingjutas i det offentliga Sverige för att inte bara motverka förändringströthet utan för att också höja förändringstakten.

Minska osäkerheten kring datahantering (4.3.3)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer i utredningens förslag om att tolkningen av existerande regelverk rörande data och integritetsskydd behöver tydliggöras och förenklas. Förslaget om att öka användningen av regulatoriska sandlådor för att testa nya digitala lösningar ser Regionen mycket positivt på.

Tillgängliggör svenska data (4.4.2)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer i utredningens konstaterande att tillgången till data är fundamentalt för den digitala utvecklingen i allmänhet och utvecklingen av AI i synnerhet. Regionen vill dock poängtera att det inte bara räcker med tillgång till data utan data måste också vara kvalitetssäkrad och standardiserad för att kunna vara användbar. Kommuner och regioner har en stor och omfattande systemflora som byggts upp genom åren. Det medför ett stort digitalt arv som dagligen måste hanteras i verksamheterna. Det kommer att krävas stora insatser och resurser i form av såväl tid som pengar för att hantera det digitala arvet och möjliggöra tillgång till data som idag är inlåst i gamla system. Insatser och resurser som i dag inte finns i framför allt mindre offentliga organisationer.

Minska osäkerheten kring datahantering (4.4.3)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer i utredningens förslag om att tolkningen av existerande regelverk rörande data och integritetsskydd behöver tydliggöras och förenklas. Förslaget om att

öka användningen av regulatoriska sandlådor för att testa nya digitala lösningar ser Region Västerbotten mycket positivt på.

Förbättra den digitala infrastrukturen i offentlig sektor (4.4.4)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen ser positivt på utredningens förslag om att förbättra den digitala infrastrukturen i offentlig sektor såväl när det gäller en årlig investeringsplan som anslag i statsbudgeten. Vi vill dock i detta sammanhang lyfta vikten av att regioner och kommuner inkluderas för att undvika att det skapas en gemensam digital infrastruktur för offentlig sektor som endast är avsedd för statliga myndigheter. Det kommer också att behövas resurser för att mindre offentliga organisationer ska kunna ta del av en gemensam digital infrastruktur. Av Västerbottens femton kommuner har sex av dem i dag mindre 4 000 invånare. De mindre kommunerna har i dag varken kompetens eller resurser i form av tid och pengar för att ta del av gemensamma lösningar. Mottagarkapaciteten hos de mindre kommuner behöver därför förstärkas om vi ska etablera en gemensam digital infrastruktur där hela den offentliga sektorn inkluderas.

Stärk förmågan till digital innovation i offentlig sektor (4.4.5)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer i utredningens bedömning om att förmågan till digital innovation i offentlig sektor behöver stärkas. Det behövs en gemensam nationell riktning med tydliga ramar och riktlinjer som utgångspunkt för digital innovation i offentlig sektor.

Vi anser dock inte att detta kan lösas genom det förslag som utredningen lämnar om inrättande av ett AI-kompetenscenter med en tillhörande mobil insatsstyrka enligt AI-kommissionens förslag. Det finns i dag finns drygt 670 organisationer som inkluderas i offentlig sektor om antalet myndigheter, regioner och kommuner summeras. För att alla dessa ska kunna höja sin kompetens, förmåga och kapacitet avseende AI och digitalisering för att bli mer innovativa behövs en annan mer distribuerad lösning.

Regionen förordar i stället ett kompetenscenter med en nationell samordningsfunktionalitet enligt Myndigheten för digital förvaltning (Digg) förslag och expertkunskap som kompletteras med regionala AI-koordinatorer enligt samma modell som används för regionala bredbandskoordinatorer. Det skulle medföra ett kompetenscenter med geografisk spridning av noder över hela landet och skapa förutsättningar för att höja den digitala innovationskapaciteten i hela den offentliga sektorn. En sådan modell för ett kompetenscenter skulle också möjliggöra nyttjande av den kompetens som finns vid landets lärosäten på ett effektivare sätt och skapa förutsättningar för att driva utveckling både top down och bottom up på samma gång.

Regionen vill också lyfta fram att AI visserligen är en ny teknologi med en enorm potential men den kommer, precis som tidigare teknologier, inte att skapa förändring och efterfrågade effekter av sig själv. Om offentlig sektor ska bli mer digitalt innovativa kommer förmågan och kapaciteten att driva verksamhetsutveckling, förändrings- och innovationsledning att vara avgörande inte teknologin. Det kommer att handla om att skapa förståelse, delaktighet och engagemang och därigenom förändra kulturer för att lyckas.

Arbetsmarknad och kompetensförsörjning (kapitel 5)

Underlätta högkvalificerad arbetskraftsinvandring (5.3.1)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen tillstyrker utredningens förslag att göra Sverige än mer attraktivt för arbetskraftsinvandrare. Det råder större utmaningar än någonsin för arbetsgivare i Sverige att attrahera och behålla den kompetens som arbetsmarknaden behöver. Behovet av internationell kompetens är stort och fortsätter öka. Arbetskraftsinvandring är dessutom en bra affär för Sverige och svenska medborgare. Enligt Svenskt Näringsliv bidrog arbetskraftsinvandringen år 2023 med 52 miljarder kronor till Sveriges BNP och med 17 miljarder kronor i skatteintäkter.

Västerbotten har många erfarenheter kring både etableringen och konkursen av Northvolt i Skellefteå. Närmare var tredje anställd av totalt 4000 anställda på Northvolt var utomeuropeiska, så kallade tredjelandsmedborgare, med hög utbildningsnivå. Totalt arbetade i Northvolt närmare 100 nationaliteter som valde att flytta och bosätta i Skellefteå och Västerbotten. Vid konkursen blev dessa uppsagda och det var tydligt att de så kallade tredjelandsmedborgarna med arbetstillstånd var rättslösa och att regelverket kring arbetstillstånd kunde varit betydligt bättre anpassade för att behålla den kompetens som etablerats i regionen.

Regionen anser att det behövs åtgärder som underlättar arbetskraftsinvandring allt från snabbare och mer effektiva tillståndprocesser, översyn av lönegrund och språkkrav. Det behövs också en översyn av regelverket för att kunna behålla uppsagda arbetskraftsinvandrare längre än tre månader men också att göra det möjligt att ansöka om nytt arbetstillstånd på plats i Sverige under den förlängda perioden.

Utredningen lägger stor vikt vid att främja högkvalificerad arbetskraftsinvandring, men begreppet "hög kompetens" tolkas i betänkandet snävt som liktydigt med eftergymnasial utbildning. Region Västerbotten vill understryka att ca 80 procent av yrkesrollerna inom den gröna industriomställningen utgörs av kompetenser på gymnasial nivå.

Genom att ensidigt fokusera på akademiska kvalifikationer missar utredningen behovet av den specialistkompetens som yrkesarbetare besitter. För svensk konkurrenskraft är tillgången på skickliga tekniker, operatörer och yrkesarbetare lika kritisk som tillgången på forskare. Regionen anser därför att utredningens analyser kring kompetensbehov och produktivitet bör breddas till att omfatta hela yrkesspektrumet.

Vi anser att utredningen inte tar tillräcklig hänsyn till de geografiska skillnaderna i Sverige. I regioner som Västerbotten, där den industriella expansionen sker i ett tempo som vida överstiger det lokala arbetskraftsutbudet, är arbetskraftsinvandring på alla nivåer en direkt förutsättning för svensk tillväxt.

Att begränsa lättnader och incitament till enbart de grupper som definieras som "högkvalificerade" utifrån utbildningsnivå riskerar att skapa flaskhalsar som hotar stora industriella investeringar av nationellt intresse. Utredningen bör därför föreslå åtgärder som underlättar rörlighet och invandring för de yrkesgrupper som faktiskt efterfrågas av näringslivet, oavsett om utbildningen skett vid universitet eller genom yrkesgymnasiala program.

Regionen vill särskilt lyfta fram de akuta erfarenheter och systembrister som blivit tydliga i samband med Northvolts konkurs och den efterföljande arbetslösheten i Skellefteå. Situationen, där ett stort antal tredjelandsmedborgare förlorat sin försörjning, blottlägger behovet av en mer flexibel och regionalt

anpassad arbetsmarknadspolitik. Dagens system tillåter inte en smidig övergång mellan arbete, studier och yrkesväxling inifrån landet under pressade tidsramar. Detta riskerar orsaka "brain drain" där Sverige förlorar den kompetens som vi nyss lagt stora resurser på att utbilda och rekrytera.

Bland de som drabbats av konkursen i Skellefteå finns en betydande andel med hög kompetens och drivkraft. Många fler tredjelandsmedborgare skulle kunna bidra till produktivitetstillväxten genom att starta underleverantörsföretag eller tjänsteföretag om regelverket kring uppehållstillstånd var mer generöst vid arbetslöshet.

Tillåten arbetslöshetsperiod (Utlänningslagen 2005:716).

Region Västerbottens kommentarer: Upphållstillstånd bör inte återkallas under tiden som utlänningen deltar i omställnings och arbetsmarknadsinsatser med ersättning från arbetslöshetskassan. Därav bör regleringen ta utgångspunkt i när man kvalificerat sig för arbetslöshetsförsäkringen vilket skulle innebära att arbetstillstånd kan återkallas efter 3 månader för utlänningar som inte kvalificerat sig till a-kassan och efter 300 dagar för de som kvalificerat sig till en hel period med arbetslöshetsförsäkringen.

Det är även särskilt viktigt att påpeka att anhöriga till den uppsagda (huvudsökande) kan ha arbete som de måste lämna då byte av huvudsökande för arbetstillstånd ibland inte tillåts. Detta drabbar då även andra företag och här saknas ett starkt näringslivsperspektiv.

Utlänningen bör alltid ges minst 3 månader till att hitta en ny anställning även om giltighetstiden för befintligt arbetstillståndet är kortare. Vi uppmanar här till att beakta barns rättigheter, behov och bästa intresse i lagstiftningen om tillåten arbetslöshetsperiod.

Genomför de förslag för att stärka attraktiviteten för högkvalificerad arbetskraftsinvandring som tagits fram i SOU 2024:15. (5.3.1)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen delar utredningens bedömning att Sverige måste öka sin attraktionskraft för internationell kompetens. Vi ser dock betydande brister i de framlagda förslagen som riskerar att bli för snäva för att möta de faktiska behoven på den globala talangmarknaden och i den regionala tillväxtmiljön.

Behovet av ett "entreprenörsspår" för att starta eget

Region Västerbottens kommentarer: Regionen ser det som en stor brist att utredningen helt saknar förslag som gör Sverige attraktivt för utländska entreprenörer. För att stärka Sveriges produktivitet och innovationskraft räcker det inte att enbart underlätta för anställda specialister; vi måste även kunna locka till oss de individer som vill etablera och driva företag här. Utredningen bör därför kompletteras med åtgärder som gör det enklare och mer förutsägbart för innovatörer och entreprenörer att erhålla uppehållstillstånd för att starta och utveckla verksamhet i Sverige.

Reformera tillämpningen av EU-blåkortet

Region Västerbottens kommentarer: För att Sverige ska vara konkurrenskraftigt på en global marknad anser Region Västerbotten att tillämpningen av EU:s blåkort måste förändras.

- **Sänk lönenivån till EU:s miniminivå:** Nuvarande svenska lönetrösklar för blåkort riskerar att prisa ut Sverige i konkurrensen om internationell talang. Genom att lägga lönenivån för akademiker på EU:s miniminivå skapas bättre förutsättningar för svenska företag att rekrytera den expertis som behövs.
- **Säkra talanggruppen internationella studenter:** Detta är särskilt kritiskt för gruppen internationella studenter vid europeiska universitet. Om Sverige har högre trösklar än jämförbara länder inom EU riskerar vi att gå miste om en färdigutbildad och rörlig talanggrupp som annars hade kunnat bidra till den svenska innovationssektorn.

Det bör bli enklare och mer attraktivt för utländska doktorander att stanna i Sverige efter sin utbildning (5.3.1.)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen ser det som avgörande att utländska forskare och doktorander ges möjlighet att byta grund för sitt uppehållstillstånd – exempelvis från forskning till arbete och sen vidare studier – utan att behöva lämna Sverige. Dagens system skapar osäkerhet och avbrott i karriären som leder till att Sverige tappar talanger till konkurrerande länder. Möjligheten till spårbyte inifrån landet är en nödvändighet för att skapa en sammanhängande karriärväg och underlätta övergången från akademi till näringsliv.

Sänk den statliga inkomstkatten (5.3.3)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen delar kommissionens bedömning att skattesystemet är en central faktor för att påverka individers beteende och att höga marginalsatser kan ha en hämmande effekt på incitamenten att utbilda sig, ta ansvar och arbeta fler timmar.

Vi vill dock framföra följande nyanserade synpunkter på förslaget

Kompetensmatchning snarare än incitament

Region Västerbottens kommentarer: Vi instämmer i analysen från Finanspolitiska rådet (2024a) att bristande ekonomiska incitament vid lägre inkomstnivåer inte längre är den främsta förklaringen till arbetslöshet i Sverige. Inkomstskillnaden mellan arbete och bidrag har ökat markant sedan början av 2000-talet. Region Västerbotten understryker att utmaningen på dagens arbetsmarknad främst handlar om gapet mellan arbetskraftens kompetens och efterfrågad kompetens. Att sänka skatten för höginkomsttagare löser inte problemet med kompetensbrist för dem som befinner sig i utanförskap; här krävs istället kraftfulla satsningar på utbildning, yrkesväxling och ett konkurrenskraftigt svenskt näringsliv.

Region Västerbotten anser att förslaget om en halvering av den statliga inkomstkatten och en kraftig höjning av skiktgränsen noggrant måste vägas mot andra tillväxtskapande investeringar. Statens budgetutrymme är begränsat, och för en region i kraftig tillväxt är behovet av resurser till infrastruktur, bostadsbyggande och generella förutsättningar för företagande (såsom elförsörjning och tillståndprocesser) ofta mer akuta flaskhalsar för produktiviteten än den exakta nivån på den statliga inkomstkatten.

Internationell konkurrenskraft

Region Västerbottens kommentarer: Trots behovet av balans stöder regionen ambitionen att göra Sverige mer attraktivt för internationell talang. Som utredningen konstaterar har höga marginalsatser på relativt vanliga inkomstnivåer för experter och forskare en negativ inverkan på rekryteringsmöjligheterna.

Vi vill betona att:

- Huvudfokuset för att minska arbetslöshet och utanförskap måste ligga på utbildning och kompetensmatchning, då ekonomiska incitament för att ta arbete redan bedöms som starka.
- Skatteförändringar alltid måste prioriteras i relation till infrastruktursatsningar och andra åtgärder som direkt undanröjer tillväxthinder i expanderande regioner.

Mer ändamålsenliga och effektivare utbildningsval (5.3.4)

SYV som den felande länken i utredningen

Region Västerbottens kommentarer: Det är en betydande brist att utredningen nästan uteslutande fokuserar på ekonomiska styrmedel (skatter, löner och studieavgifter) men helt utelämnar betydelsen av studie- och yrkesvägledning (SYV). Ekonomiska incitament fungerar endast om studenterna har tillgång till korrekt, saklig och lättillgänglig information om arbetsmarknaden.

- Region Västerbotten anser att en stärkt och mer proaktiv SYV-verksamhet är en förutsättning för att nå målet om effektivare utbildningsval.
- Vägledningen måste integreras tidigare i utbildningskedjan och i högre grad baseras på regionala arbetsmarknadsprognoser för att motverka felval och avhopp.

Risker med att studenter bär större kostnader

Region Västerbottens kommentarer: Utredningen föreslår att studenter skulle kunna bära en något större del av kostnaden för sin utbildning för att öka incitamenten till "rätt" val. Regionen ställer sig kritiskt till detta.

- Att införa högre kostnader riskerar att avskräcka individer från studieovana miljöer och minska den sociala rörligheten.
- Istället bör fokus ligga på positiva incitament, såsom höjt studiemedel för bristutbildningar eller examenspremier, kombinerat med en kraftfull satsning på vägledning som belyser karriärmöjligheter och framtida lönebildning.

Myndigheten för yrkeshögskolan tillåts att bevilja stöd till utbildningar som i dagsläget helt eller delvis tillgodoses av universitet och högskolor (5.3.4)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen positivt på ambitionen att korta vägen till arbetsmarknaden och erbjuda mer flexibla utbildningsformer. Vi ställer oss dock kritiska till förslaget att låta Yrkeshögskolan (YH) ta över utbildningsområden som idag ligger under universitet och högskolor utan en djupare analys av konsekvenserna för det samlade utbildningssystemet.

Den demografiska utmaningen och lärosätenas roll

Region Västerbottens kommentarer: Den demografiska utvecklingen med en minskande andel befolkning i arbetsför ålder sätter redan idag en enorm press på landets universitet och högskolor, inte minst i norra Sverige. Regionen anser att man bör vara mycket restriktiv med åtgärder som riskerar att försvaga universitetssektorn genom att dränera den på studenter och resurser. En splittrad resursfördelning mellan olika myndigheter riskerar att undergräva lärosätenas möjligheter att bedriva långsiktig och kvalitativ utbildning och forskning.

Omvänd logik: Universitetens roll i yrkesutbildning

Region Västerbottens kommentarer: Istället för att låta YH expandera in i akademien, bör man överväga varför utvecklingen inte sker i motsatt riktning. Regionen ställer sig frågan utredningen inte resonerade kring fördelarna med att lärosätena inte ges bättre förutsättningar att erbjuda kortare, yrkesinriktade utbildningar på det som idag betraktas som YH-nivå.

Att låta universiteten hantera en bredare palett av utbildningslängder skulle sannolikt medföra flera fördelar:

- Kostnadseffektivitet: Genom att nyttja befintlig infrastruktur och lärarkompetens.
- Bättre validering: Det skulle underlätta för studenter att tillgodoräkna sig poäng och bygga vidare på sina studier vid ett senare tillfälle, vilket främjar livslångt lärande.
- Akademisk förankring: Även korta yrkesutbildningar vinner på att ligga nära forskningsfronten.

Risk för konkurrens snarare än samverkan

Region Västerbottens kommentarer: Utredningen beskriver förslaget som en form av "sund konkurrens". Regionen befarar snarare att detta leder till en osund konkurrens om ett begränsat antal studenter, vilket är särskilt problematiskt i glesbefolkade regioner. Istället för ökad konkurrens bör fokus ligga på samverkan och tydliga bryggor mellan utbildningsformerna.

Myndigheten för yrkeshögskolan tillåts att bevilja stöd till utbildningar som i dagsläget helt eller delvis tillgodoses av universitet och högskolor. (5.3.4)

Region Västerbotten avstyrker förslag 61 i dess nuvarande form. Vi anser att:

1. Statliga åtgärder inte bör bidra till att försvaga högskolesektorn i ett läge med stora demografiska utmaningar.

2. Man bör utreda möjligheten för universitet och högskolor att erbjuda kortare yrkesutbildningar (motsvarande YH-nivå) för att säkra bättre valideringsmöjligheter och ett mer sammanhållet utbildningssystem.

Stärk de nationella yrkesprogrammen på gymnasial nivå (5.3.5)

Inrätta en ny nationell yrkesutbildning på gymnasial nivå med lägre studietakt och sänkta behörighetskrav. (5.3.5)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen vill lämna följande synpunkter på föreslagna styrmedel:

Stärkta incitament genom reformerat studiestöd

Utredningen diskuterar möjligheten att låta studenter bära en större del av utbildningskostnaden för att styra valen. Region Västerbotten vill istället förorda positiva ekonomiska incitament som sänker trösklarna till bristyrken.

För att öka attraktionskraften i yrkesutbildningar, som är kritiska för industrins och välfärdens behov, bör regeringen överväga:

- Högre studiemedel vid prioriterade yrkesutbildningar: Genom att differentiera studiemedelnivån till förmån för bristutbildningar kan fler uppmuntras att välja dessa banor.
- Fler dagar med rätt till studiestöd (CSN): För att möjliggöra yrkesväxling och livslångt lärande krävs en mer generös tilldelning av CSN-dagar för studenter som väljer att omskola sig till yrken med hög samhällsekonomisk avkastning. Detta är särskilt viktigt i en tid då arbetsmarknadens behov förändras snabbt.

Regionen anser att fokus bör ligga på att göra de samhällsviktiga utbildningsvalen mer ekonomiskt attraktiva. Vi föreslår att utredningens förslag kompletteras med en översyn av studiestödsystemet i syfte att införa högre studiemedel och utökad tidsgräns för CSN vid val av yrkesutbildningar som svarar mot arbetsmarknadens akuta behov.

Stärk arbetsmarknadsutbildningen (5.3.10)

Öka antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning (5.3.10)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen delar utredningens uppfattning att arbetsmarknadsutbildningar har varit ett viktigt verktyg för att möta kompetensbristen och förbättra matchningen på arbetsmarknaden. Vi ser dock stora risker med att enbart öka volymerna utan att först adressera de grundläggande strukturella problemen kring finansiering och samordning av den gymnasiala vuxenutbildningen.

Bristande samordning och statlig fragmentering

Region Västerbottens kommentarer: Idag finansierar staten, helt eller delvis, en rad olika utbildningsformer på gymnasial nivå: arbetsmarknadsutbildning, kommunal vuxenutbildning (via statsbidrag), den nya

nationella yrkesutbildningen samt specifika satsningar som Utbildning Nord. Vi konstaterar att detta leder till en fragmenterad utbildningskarta där olika statliga insatser ofta opererar isolerat från varandra.

Konkurrens om ett begränsat elevunderlag

I vår region, som kännetecknas av stora geografiska avstånd och ett begränsat elevunderlag, innebär nuvarande ordning en direkt osund konkurrens om deltagarna. Istället för att komplettera varandra riskerar de olika utbildningsspåren att tävla om samma fåtal elever. Detta är ineffektivt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv och försvårar möjligheterna att bedriva utbildning med hög kvalitet och kontinuitet.

Behov av en statlig finansieringsöversyn

Region Västerbottens kommentarer: Regionen anser att det krävs en genomgripande översyn av statens samlade finansiering och deltagande i gymnasial yrkesutbildning. Istället för att addera fler platser i ett befintligt system bör fokus ligga på:

- Samordnad finansiering: Skapa modeller där resurser kan samnyttjas mellan Arbetsförmedlingens utbildningar och den kommunala vuxenutbildningen.
- Regional flexibilitet: Ge regionerna större mandat att styra och samordna det statliga utbildningsutbudet utifrån lokala och regionala behov för att undvika överlappning.
- Effektivt resursutnyttjande: Säkerställa att infrastruktur och lärarkompetens kan användas av flera utbildningsanordnare oavsett finansieringskälla.

Definiera målgruppen för arbetsmarknadsutbildning i högre utsträckning utifrån den arbetssökandes jobbchanser efter avslutad utbildning snarare än tiden i arbetslöshet. (5.3.10)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen ställer sig positiv till förslaget att i högre utsträckning styra arbetsmarknadsutbildningar utifrån den arbetssökandes jobbchanser snarare än tiden i arbetslöshet. Att frångå ett ensidigt fokus på arbetslöshetstidens längd möjliggör en mer proaktiv och träffsäker arbetsmarknadspolitik.

Vi vill dock föreslå en tydligare inriktning på hur detta urval ska ske:

Utgå från arbetsgivarnas faktiska behov

För att en omdefiniering av målgruppen ska leda till ökad produktivitet måste urvalet ske i direkt symbios med näringslivets efterfrågan. I en region som Västerbotten, där den gröna industriomställningen skapar akuta kompetensbehov, bör arbetsmarknadsutbildningen och reguljär utbildning fungera som en snabbfil för att förse arbetsgivare med rätt personal. Genom att fokusera på de individer som har bäst förutsättningar att snabbt tillägna sig de kompetenser som efterfrågas, kan utbildningsinsatserna bli mer effektiva.

Främja strategisk yrkesväxling

Region Västerbotten anser att målgruppen för arbetsmarknadsutbildning bör vidgas till att mer aktivt omfatta individer som behöver yrkesväxla. Detta gäller särskilt personer som befinner sig i, eller riskerar att hamna i, yrken där det råder ett betydande överskott på arbetskraft.

- Genom att tidigt identifiera individer i krympande branscher och erbjuda utbildning mot bristyrken kan vi förebygga långtidsarbetslöshet och samtidigt lösa flaskhalsar i tillväxtbranscher.
- Urvalet bör alltså inte bara baseras på den arbetssökandes generella jobbchanser, utan specifikt på dennas förmåga att ställa om till sektorer med hög efterfrågan.

Regional anpassning av bristyrkeslistor

Region Västerbottens kommentarer: För att förslaget ska få full effekt krävs att de prognoser och definitioner av "jobbchanser" som ligger till grund för urvalet är regionalt anpassade. Nationella genomsnitt speglar sällan den specifika dynamik som råder i en region under kraftig tillväxt.

Dela upp Arbetsförmedlingens upphandlingar av arbetsmarknadsutbildning i regionala kontrakt för att minska risken för och konsekvenserna av överprövningar. (5.3.10)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen ser mycket positivt på förslaget att dela upp Arbetsförmedlingens upphandlingar i regionala kontrakt. Vi delar utredningens bedömning att detta kan minska sårbarheten vid överprövningar, men vill särskilt betona de stora fördelarna ur ett regionalt utvecklingsperspektiv.

Regionen vill anföra följande synpunkter och tillägg till förslaget:

Regional anpassning minskar ineffektivitet

Genom regionalt utformade kontrakt ökar möjligheten att anpassa utbildningsutbudet efter de specifika kompetensbehov som råder i Västerbotten. Nationella upphandlingar tenderar att bli för stelbenta och missar ofta den lokala industrins dynamik. Mindre, regionala kontrakt möjliggör också för fler lokala utbildningsanordnare att delta, vilket stärker den regionala utbildningsinfrastrukturen.

Möjliggör avtal mellan Arbetsförmedlingen och kommunal vuxenutbildning

Region Västerbottens kommentarer: Regionen vill särskilt lyfta fram vikten av att stärka möjligheten att tillåta direkta avtal mellan Arbetsförmedlingen och kommunal vuxenutbildning (komvux). I en region som vår, med stora geografiska avstånd och ett begränsat elevunderlag, är det samhällsekonomiskt ineffektivt att staten och kommunerna driver parallella system som konkurrerar om samma elever.

- Undvik osund konkurrens: Genom att låta Arbetsförmedlingen köpa platser inom det befintliga komvux-systemet, eller samverka kring utbildningsstarter, kan vi säkra att utbildningar faktiskt kommer till stånd även på mindre orter.
- Stärk kvaliteten: Samordnade grupper ger bättre förutsättningar för behöriga lärare och modern utrustning, vilket höjer kvaliteten för både arbetssökande och kommunala studenter.

Samverkan som förutsättning för tillväxt

Region Västerbottens kommentarer: I norra Sverige är tillgången på yrkesutbildad arbetskraft den största flaskhalsen för tillväxt. Att bryta upp de administrativa murarna mellan statlig arbetsmarknadspolitik och kommunal vuxenutbildning är en nödvändighet för att optimera resurserna. Region Västerbotten anser att förslag 72 bör kompletteras med en tydlig hemställan om att undanröja de hinder och direktiv som idag hindrar en sådan effektiv samverkan.

Kapitalförsörjning (kap 6)

Region Västerbottens kommentarer: Region Västerbotten betonar att regionala småföretag behöver bättre tillgång till kapital. Det handlar om fler och mer träffsäkra instrument nära företagen i länen och smidigare villkor i tidiga skeden. Bland annat behövs kapital för hållbara bostadsprojekt. Bankvillkor i glesbygd behöver också förbättras.

Klimat och industripolitik (kap 8)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen anser att goda ramvillkor är viktiga för produktivitet, men avstyrker utredningens påstående att selektiva företagsstöd hämmar svensk ekonomi, produktivitet och konkurrenskraft. Att ge lån eller bidrag till vissa företag eller teknologier är komplicerat, med både risker och fördelar. Selektivt stöd kan snedvrider konkurrensen och leda till satsningar på fel teknik eller aktör. Selektiva företagsstöd kan också användas för att styra marknaden snabbare mot politiska och samhällskritiska mål som hållbarhet eller klimatomställning. Offentligt stöd kan även göra det mindre riskfyllt för företag att investera i områden med höga initiala kostnader och lång återbetalningstid som till exempel ny grön teknik.

Regeringen behöver även beakta den hårda internationella konkurrensen om investeringar i exempelvis hållbar produktion, fordonsindustri, elektrifiering och batteriteknik som råder. Många länder från Asien, Nordamerika, Central- och Sydeuropa ger idag stora statsstöd till företag och investeringar för att gynna det egna landet och regionen. Sverige behöver ta hänsyn till denna marknadssituation för att stärka vår egen konkurrenskraft, främja rättvisa villkor och undvika snedvriden konkurrens där investeringar i svenska regioner och kommuner missgynnas idag. EU:s Innovationsfond och "Battery Booster", lanserad av Kommissionen den 16 december 2025, är ett aktuellt exempel på statsstöd från EU. Användningen av sådana statsstöd kan locka investeringar till Sverige om olika aktörer samarbetar men det förutsätter också en nationell politik som är positiv till den här typen av företagsstöd.

Energiförsörjning (kap 9)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen delar slutsatsen att en långsiktig och stabil energipolitik är nödvändig för tillväxt, produktivitet och välfärd och tillstyrker en inriktning med övergripande och hållbara mål över tid. Osäkerheten som följer av snabbt skiftande politik behöver minska.

Kommissionens scenarioanalys visar att elanvändningen väntas öka, även om nivåerna är osäkra. Det kräver både mer produktion och effektivare användning samt ett elsystem som byggs ut kostnadseffektivt. Vi

stödjer den föreslagna trestegsprincipen: först nyttja och effektivisera befintlig infrastruktur, därefter nätåtgärder, och i tredje hand ny produktion och större investeringar.

Västerbotten är en nyckelregion i omställningen. Industrisatsningar och elektrifiering förutsätter tillförlitlig el och nätkapacitet i både kustland och inland. Staten bör prioritera investeringar i stamnätet för att undanröja flaskhalsar. Tillståndsprcesser för elnät och elproduktion behöver bli snabbare och mer förutsägbara. Vi tillstyrker att förslagen i översynen av regleringen på el- och naturgasområdena genomförs och att utbyggnad av elsystemet kan stödjas med statliga medel där det är motiverat av samhällsekonomiska skäl.

El är inte det enda energislaget. Bioenergi är fortsatt ett av Sveriges största energislag sett till användning och har en central roll för försörjningstrygghet och klimatmål, bland annat i fjärrvärme och industri. Den helhetssynen behöver vara tydlig i energi- och beredskapsplaneringen

Kriminalitet och tillit (kap 11)

Revidera eller upphäv lagen om valfrihetssystem (11.3.2)

Lagen (2008:962) om valfrihetssystem (LOV) revideras för att möjliggöra starkare grindvaktsfunktioner mot kriminella och oseriösa aktörer. Om det inte bedöms vara möjligt att uppnå med en revidering av lagstiftningen bör LOV upphävas i sin helhet. (11.3.2)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen stödjer förslaget med starkare grindvaktsfunktioner inom ramen för LOV, detta bland annat mot bakgrund av utredningens slutsats att det finns systemhotande kriminalitet på välfärdstjänsternas område, på ett sätt som inte förutsågs vid införandet av LOV, och att regionernas förmåga att motverka detta behöver stärkas. Om detta inte bedöms uppnåeligt genom revidering av LOV ser regionen att det är ett rimligt vägval att upphäva LOV i sin helhet, eftersom LOV annars riskerar att fortsätta utgöra en av plattformarna för välfärdskriminalitet, på det sätt utredningen beskriver.

Tillståndsplikt och uppgiftslämnandeskyldighet (kapitel 11.3.3.)

Uppgiftslämnandeskyldighet ska gälla för privata utförare av hälso- och sjukvård (11.3.3)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen stödjer förslaget om uppgiftslämnandeskyldighet. Detta som ett led i att förstärka möjlighet till kvalitetskontroll och uppföljning i syfte att motverka kriminalitet och oseriösa aktörer. Som utredningen konstaterar krävs att förändrade skyldigheter inte åsidosätter den behandlade individens skydd för delning av känsliga uppgifter, i de fall en granskning innefattar sådana uppgifter.

Tillståndsplikt införs för ytterligare verksamheter inom hälso- och sjukvården, däribland primärvård. (11.3.3)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen stödjer förslaget att införa tillståndsplikt för verksamheter inom primärvård och tandvård som bedrivs med offentliga medel och att system för uppföljning av tillstånd

lanseras samtidigt. Som utredningen konstaterar krävs nödvändiga förutsättningar för berörda myndigheter, och det innebär sannolikt en tillkommande nivå av administration och kostnader. Samtidigt behöver detta ställas i relation till den omfattning och allvarlighetsgrad av problem som utredningen kommit fram till.

Kraven för att erhålla tillstånd att bedriva offentligt finansierad verksamhet skärps och beviljas endast om utförare bedöms uppvisa särskild lämplighet. En vandelsprövning ska göras vid utfärdande av nya tillstånd och befintliga tillstånd ska lättare kunna återkallas. (11.3.3)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen stödjer förslaget, mot bakgrund av den systemhotande problematik som utredningen beskriver. Utvecklingen har skett på ett sätt som inte förutsetts, bland annat när LOV infördes, och då vårdsektorns tjänster riktar sig direkt till invånare, bör höga krav ställas på lämplighet. Förutom den ekonomiska och tillitsmässiga påverkan av välfärdsbrottslighet, som förvisso i sig är betydande, finns risk för att oseriösa aktörer medför att nödvändig vård uteblir och dels orsakar skada och lidande för den enskilde, dels svårhanterade effekter i andra delar av vårdsystemet.

Möjligheten att förvärva tillståndspliktiga verksamheter med aktiva tillstånd begränsas. (11.3.3)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen stödjer förslaget om begränsningar vid förvärv av tillståndspliktig verksamhet. Utifrån den problembild som utredningen lyfter fram, verkar det nödvändigt att tydligare fokus riktas även mot ägarstruktur och ägarens lämplighet vid förvärv. Det finns annars en tänkbar risk att nyttan med andra föreslagna åtgärder begränsas.

Samla, dela och tillgängliggöra information (kapitel 11.3.4)

Ett utförarregister för privata utförare av all offentligt finansierad verksamhet införs. (11.3.4)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen stödjer förslaget om ett utförarregister som ett led i att lättare kunna identifiera oseriösa aktörer. Utförarregistret kan sannolikt bespara administration och utredningskapacitet i varje enskild region som annars behöver söka informationen var för sig. Ett utförarregister minskar sannolikt möjligheten för oseriösa och kriminella aktörer flytta och få avtal i andra regioner. Utan denna samordning finns risk att andra förslag får mindre effekt, än vad de annars har potential att få.

Offentlighetsprincip för offentligt finansierad välfärd (kapitel 11.3.5)

Offentlighetsprincipen ska gälla för alla offentligt finansierade välfärdsverksamheter.

Region Västerbottens kommentarer: Regionen stödjer förslaget utifrån den problembild som utredningen framställer.

Lägre krav för uteslutning och lättare att säga upp avtal (kapitel 11.3.6)

Kraven för uteslutning av leverantörer vid upphandling bör sänkas och bli enklare att tillämpa för beställare. (11.3.6)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen stödjer förslaget och ser att Upphandlingsmyndigheten utarbetar stöd för upphandlingskrav. Detta kan sannolikt leda till en snabbare kvalitetshöjning på området, jämfört med om regioner var för sig ska utreda och utveckla detta. En mer nationellt synkroniserad kvalitetshöjning kan även motverka risken att oseriösa aktörer flyttar och fortsätter i andra regioner med högre ställda uteslutningsgrunder.

Det bör bli lättare för offentliga organisationer att säga upp avtal med upphandlade aktörer. (11.3.6)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen stödjer förslaget som ett nödvändigt verktyg att motverka välfärds kriminalitet och oseriösa aktörer. Om avtalshanteringen och processer för att avsluta avtal inte förändras, kommer den beskrivna problembilden runt detta sannolikt att kvarstå, även om kontroll och uppföljning skärps.

Skärpta krav och möjlighet att ta ut avgifter för kontroll (kapitel 11.3.7)

Det kommunala ansvaret för kontroll och uppföljning av verksamheter som lämnats över till privata utförare skärps. (11.3.7)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen stödjer delvis förslaget. Det är av vikt att regionernas kapacitet och förmåga ökar för att möta den nya problembilden med välfärdsbrottslighet och där är mekanismer för kontroll och uppföljning av offentligt finansierade verksamheter av avgörande betydelse. Ur detta perspektiv stöds förslaget att skärpa kraven på området, men givet komplexiteten på området är det önskvärt med nationellt framtagna stödmaterial för hur arbetet kan organiseras. Detta för att underlätta regional implementering och därmed tempot och den praktiska effekten av förändringen.

Kommuner och regioner ges rätt att ta ut avgifter från privata utförare för den kontroll som utförs enligt bestämmelserna i kommunallagen (2017:725). (11.3.7)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen anser att förslaget behöver vidare utredning. Det finns svårigheter att bedöma vilka kostnadsnivåer som förslaget kan leda till, och vad som i så fall är proportionerligt. Inom nuvarande lagstiftning, exempelvis LOV och HSL ses även svårigheter att belägga privata utförare med löpande avgifter för kontroll och uppföljning på ett sätt som motsvarande verksamheter i regionens egen regi inte har.

Kommunsektorn (kap 13)

En garantimodell för kommunsektorns finansiering (13.3.1)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer. En garantimodell kan verka kontryckligt och hjälpa till att dämpa en lågkonjunktur samtidigt som det ger bättre planeringsförutsättningar för kommuner och regioner. Ett indexerat generellt statsbidrag (även om det skulle inkludera ett produktivitetsavdrag) hade dock varit önskvärt då det ytterligare underlättat planeringen på både kort och lång sikt. Regionen anser även att det hade varit bra om Produktivitetskommissionen hade föreslagit en översyn av nuvarande ettåriga balanskravsresultat. Detta då nuvarande konstruktion riskerar styra kommuner och regioner mot

kortsiktiga beslut som i längden kanske inte blir det mest effektiva. Tillfälliga neddragningar riskerar dessutom att verka procykliskt och förvärra och förlänga en lågkonjunktur.

Bättre redovisning för förbättrad tydlighet (13.3.2)

En redovisning av hur förändrade statsbidrag och reformer påverkar kommuner och regioner ska göras i budgetpropositionen. (13.3.2)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer. En ökad tydlighet förbättrar möjligheten att planera, styra och uppnå den önskade effekten i verksamheten.

Metoder för att kunna mäta produktivitetsutvecklingen (13.3.3)

Produktivitetsmätningar i offentlig sektor bör baseras på prestationsmått som kvalitetsjusteras där så är möjligt. (13.3.3)

SCB ges i uppdrag att ta fram och utveckla metoder och mått för kvalitetsjusterade produktionsvolym, samt att kontinuerligt hålla dessa mått uppdaterade i tidsserier. (13.3.3)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer. För att bedöma produktivitetsutvecklingen är det viktigt att även beakta kvalitet. Då det är många frågor som behöver beaktas vid framtagandet kvalitetsjusterade prestationsmått är det viktigt att arbetet görs i nära samarbete med de verksamheter som måtten avser.

Regionen välkomnar kvalitetsjusterade produktivetsmått som belyser vilket värde som skapas för befolkningen (trygghet, upplevd hälsa, jämlika förutsättningar, med mera). Samspel mellan olika kvalitetsfaktorer blir viktigt – det är det samlade intrycket av olika indikatorer samtidigt som säger något om effekter på systemnivå. Kvalitetsfaktorer kan därmed bestå över tid medan relevanta indikatorer följer uppdrag/verksamhet. Det som eventuellt saknas är ett resonemang kring vilken roll den starka värdegrundsbaserade styrningen har inom hälso- och sjukvård. Medicinska prioriteringar görs utan detaljstyrning. Ny kunskap driver utveckling utan att det sagts till. Personcentrerade vägval och anpassningar sker utan kontroll.

Statsbidragsportal och sektorsbidrag (13.3.4)

En statsbidragsportal för samtliga riktade statsbidrag tas fram, där all information om bidragen samlas och där ansökan, återslagberättelse samt redovisning sker. (13.3.4)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer. En portal med samlad information och möjlighet att ansöka, återslagberätta och redovisa på samma ställe hade underlättat hanteringen av riktade statsbidrag och sammantaget minskat administrationen som är kopplat till bidraget.

Minska antalet riktade statsbidrag, framför allt inom områdena utbildning och hälso- och sjukvård, genom att de avslutas eller inordnas i sektorsbidrag. (13.3.4)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer. När kommunen eller regionen, utifrån egna förutsättningar, har möjlighet att styra medlen där de gör störst nytta finns bättre förutsättningar för ökad effektivitet på både kort och lång sikt. Med färre riktade statsbidrag blir styrsignalerna också tydligare.

Offentlig upphandling (kap 15)

Systematisk användning av erfarenheter (15.3.1)

Den offentliga sektorn bör i högre grad utnyttja erfarenheter av tidigare leverantörsrelationer vid tilldelning av nya kontrakt. (15.3.1)

Inför ett system där upphandlande organisationers erfarenhet av olika leverantörer kan registreras i syfte att kunna använda dessa erfarenheter som grund för tilldelning av kontrakt i andra upphandlingar. (15.3.1)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer men det är viktigt att innan en leverantör läggs in i ett sådant system bör konsekvenser beaktas och bedömningar göras som är faktabaserade. En följdfråga är hur länge är man en "dålig" leverantör?

Bättre inkösuppgifter (15.3.2)

Sammanlänkade uppgifter om hela inköpsprocessen och hela inköpsvolymen bör samlas in i syfte att förbättra möjligheterna för analys och utvärdering. Upphandlingsmyndigheten bör samla in de uppgifter som dagens system tillåter och över tid bredda mängden i takt med att digitaliseringen av inköpsprocessen går framåt. Dessa uppgifter bör erbjudas som öppna data där så inte är olämpligt av säkerhetsskäl, integritetsskäl eller av hänsyn till företagshemligheter. (15.3.2)

Bredda kravet på elektroniska inköp till hela den offentliga sektorn. (15.3.2)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer och tycker att förslaget ligger helt rätt i tiden, det underlättar för alla att få rätt data vid analyser. Det blir betydligt lättare att samarbeta mellan regioner och dela data.

Etablera en statlig annonsdatabas med en roll likt EU:s gemensamma annonsdatabas Tenders Electronic Daily (TED) men för samtliga upphandlingsannonser i Sverige. (15.3.2)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen ser inte det direkta behovet av detta förslag.

Bättre organisering av inköpsverksamheten (15.3.3)

Ge uppdrag till statliga myndigheter med en stor inköpsvolym att arbeta med kategoristyrning och inköpsanalyser. (15.3.3)

Region Västerbottens kommentarer: Regionen anser att det borde ligga i inköpsverksamheternas intresse att arbeta metodiskt. Styrningen behöver hanteras lokalt med tanke på kompetens och resurser.

Stärkt nationellt upphandlingsstöd (15.3.4)**Stärk Upphandlingsmyndighetens upphandlingsstöd (15.3.4)****För över Kammarkollegiets uppgift att upphandla samordnade ramavtal och Myndigheten för digitala förvaltningsuppgifter inom området elektronisk inköpsprocess till Upphandlingsmyndigheten (15.3.4)**

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer. Central styrning och större upphandlingsvolym ger skarpare anbud och även viljan att behålla avtal på lång sikt.

Färre överprövningar och effektivare handläggning (15.3.5)**Det bör bli svårare för leverantörer att få upphandlingar överprövade, bl.a. genom införandet av en avgift. (15.3.5)**

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer. Vi behöver få stopp på slentrianmässiga överprövningar. Idag skapar det en hel del dolda merkostnader.

Koncentrera upphandlingsmål till färre domstolar (15.3.5)**Koncentrera upphandlingsmål till färre förvaltningsrätter och kammarrätter (15.3.5)**

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer. Färre domstolar som hanterar fler ärenden innebär ett ökat lärande hos dessa domstolar.

Förändrade europeiska upphandlingsregler (15.3.6)**Det europeiska upphandlingsregelverket bör utformas så att det offentliga kan göra goda affärer. Upphandlingsreglerna bör förändras så att upphandlande organisationer får större frihet kring hur upphandlingar genomförs, bättre möjligheter för förhandling med potentiella leverantörer och större utrymme för bedömningar baserade på erfarenheter. (15.3.6)**

Region Västerbottens kommentarer: Regionen instämmer att det definitivt behöver ses över, då mycket av affärsmässigheten försvunnit till förmån för att försöka göra rätt enligt nuvarande LOU. Vilket inte gynnar regionernas och kommunernas ekonomi.

Konkurrens inom välfärdssektorn (kap 16)**Utvärdering och kontinuerlig omreglering (16.4.1)****Kvasimarknader bör regelbundet utvärderas och omregleras i syfte att åtgärda problem som eventuellt uppstått. Kapacitet för detta behöver säkerställas. Information som tas fram inom sådant arbete bör delas till allmänheten. (16.4.1)**

Region Västerbottens kommentar: Regionen stödjer inriktningen att kvasimarknader kräver utvärdering och kontinuerlig omreglering, och att detta bör ske med en annan intensitet än tidigare, eftersom det annars riskera leda till att oönskade effekter eller brister uppstår och kan pågå längre perioder.

Höga krav för att delta på en kvasimarknad (16.4.2)

Det bör generellt ställas höga krav på aktörer för att få delta på en kvasimarknad. Att kraven uppfylls bör säkerställas både genom kontroll vid aktörers inträde och genom löpande tillsyn. (16.4.2)

Region Västerbottens kommentar: Regionen stödjer den generella inriktningen, utifrån den problembild som beskrivs i utredningen.

Bygg in fler konkurrensfrämjande mekanismer (16.4.3)

Det bör införas fler konkurrensfrämjande mekanismer i kvasimarknader, exempelvis standardval som premierar de bästa aktörerna. (16.4.3)

Region Västerbottens kommentar: Regionen anser att vidare utredning krävs. Även om det skulle finnas en inriktning att införa fler konkurrensfrämjande mekanismer är urvalet av mekanismer och åtgärder avgörande. Det behövs ytterligare information om detta för att bedöma lämpligheten i förslaget. En aspekt i fråga om LOV och kundval som konkurrensmekanism är att den faktiska konkurrensen är påtagligt begränsad utifrån att antalet valbara vårdgivare är ojämnt fördelade inom regionen och att det för många invånare i praktiken inte finns ett kundval att göra.

Hälso- och sjukvård (kap 17)

Region Västerbottens kommentar: Kapitlet täcker många områden och är överlag väl skrivet med många olika perspektiv.

I de inledande delarna av kapitel 17 beskriver betänkandet hälso- och sjukvårdens utmaningar kopplat till ökad produktivitet och effektivitet. Regionen instämmer med betänkandets uppfattning att sjukvården inte endast kan betraktas utifrån produktivitet utan snarare effektivitet där kvalitet på vården och principen behov av vård enligt hälso- och sjukvårdslagen måste beaktas.

Regionen ställer sig vidare också bakom delegationens uppfattning att den pågående omställningen till en starkare primärvård med avseende på effektivitet är viktig. Det finns dock utmaningar att genomföra omställningen bl.a. med avseende på kompetensbrist, ffa med avseende på allmänspecialister.

Gällande systemet om valfrihet anser regionen liksom delegationen att det finns en risk att det för vårdgivare, genom systemet med ersättning genom kapitering och styckprisersättning per besök, finns incitament att utföra insatser för patienter med ringa behov vilka vilket kan innebära minskad kostnadseffektivitet.

Positivt är att prevention lyfts som en viktig och motiverad insats. Dock saknas det tyngd för att prevention behöver prioriteras för att minska inflödet av patienter. En referens hade kunnat göras till SNS-rapport 2024: "Preventionens betydelse för finansieringen av framtidens vård och omsorg". Där beskrivs kostnader för ohälsosamma levnadsvanor och produktionsvinster, besparingar i hälso- och sjukvårdskostnader av mer hälsosamma levnadsvanor i befolkningen och minskning av vårdtillfällen vid en minskning av ohälsosamma levnadsvanor.

Rapporten saknar också en beskrivning av behovet av samverkan mellan samhällsinstanser både nationellt och lokalt för att samordna folkhälsoinsatser. Statliga myndigheter, regioner, kommuner och andra aktörer behöver tillsammans främja och driva på utvecklingen av folkhälsoarbetet för att öka förutsättningarna för att på ett effektivt sätt stödja grupper i befolkningen med sämre hälsa att förändra sina ohälsosamma levnadsvanor och på så sätt bidra till en mer jämlik vård. Referens: Nationella riktlinjer 2024: Vård vid ohälsosamma levnadsvanor. Socialstyrelsen.

Egenvård lyfts inte minst vad gäller levnadsvanor och det är bra att samhällsinsatser för att främja goda levnadsvanor förordas. Men det behöver förtydligas att det oftast är inom hälso- och sjukvården ohälsosamma levnadsvanor identifieras och att vuxna med särskild risk samt barn och unga är prioriterade grupper som i alla fall initialt ofta behöver stöd av hälso- och sjukvården för att genomföra förändringen med hänsyn tagen till hälsotillståndet, behandlingsinsatser mm. Referens: Nationella riktlinjer 2024: Vård vid ohälsosamma levnadsvanor. Socialstyrelsen.

På sida 537-543 i betänkandet lyfts hälsoklyftor och psykisk ohälsa som också bekräftar ovanstående. Vidare lyfts resursbrist i primärvården som ett hinder för genomförande av god och nära vård. I dessa sidor beskrivs också att finansiering via kortsiktiga statsbidrag ses som en försvårande omständighet för ett långsiktigt arbete. Det är något som Region Västerbotten kan hålla med om då det är svårt att få till hållbara förändringar över tid via dessa projekt.

Stärkt primärvård med tillräcklig resurstilldelning (17.3.1)

Primärvårdens roll bör stärkas och dess resursandel öka genom omfördelning inom vårdsystemet. Patienter bör styras mot primärvård som första vårdnivå. (17.3.1)

Region Västerbottens kommentar: Regionen delar utredningens bedömning avseende omfördelning av resurser som en del i att realisera målet med en mer långsiktigt effektiv och stark bas i sjukvårdssystemet.

En stärkt första linjens hälso- och sjukvård är en nödvändighet för att vi som system ska identifiera behoven tidigare än idag. På så sätt kan vi också uppnå en ökad produktivitet - bättre hälsa i befolkningen med mindre resurskrävande insatser.

Kravet på regionerna att tillämpa LOV tas bort (17.3.2)

Kravet på regionerna att tillämpa lagen (2008:962) om valfrihetssystem som upphandlingsform för primärvård tas bort. (17.3.2)

Region Västerbottens kommentar: Regionen stödjer utredningens förslag att val av upphandlingsform bör ligga på regionnivå utifrån regionens bedömning av vilken upphandlingsform som bäst stödjer regionens förmåga att tillgodose invånarens behov av primärvård. Det finns fördelar med LOV och kundvalsmodellen utifrån den grundtanke som funnits när kravet om obligatorisk tillämpning inom primärvård infördes. Men som utredningen konstaterar i flera delar har det faktiska utfallet visat en relativt problematisk bild sett till hur utvecklingen i praktiken sedan blivit. Detta gäller bland annat att den fria etableringen riskerar leda till överetablering i vissa områden och underetablering i andra, utifrån andra mekanismer än invånarbehovet. En annan allvarlig brist är att inte alla invånare dragit nytta av informerad kundval, och att detta i sin tur riskerar bidra till att öka de hälsoklyftor som hittills också har ökat i befolkningen. Ett ökat antal läkarbesök

för mindre allvarliga åkommor, är en slutsats som pekar på en utveckling i motsats till utfasning av lågvärdevård, effektivisering och behovsstyrning som utredningen i övrigt förordar.

Regionen samtycker med betänkandets förslag att krav på att regionerna ska tillämpa Lagen om Valfrihet (LOV) ska upphöra och i och med detta begränsa den fria etableringsrätten. Förslaget ger regionen större möjlighet att välja den upphandlingsform som är lämpligast utifrån specifika förutsättningar och har därmed potential att förbättra upphandlingsförfarandet och stärka kostnadseffektiviteten i vårdssystemet. Förändringen skulle vidare, enligt regionens bedömning, också innebära en bättre möjlighet att konstruktivt granska sina upphandlade parter i syfte att begränsa möjligheter till välfärdsbrott.

Det är värdefullt att utredningen lyfter fram och klargör missförståndet att LOV och etablering av privata vårdgivare är den enda modellen för att möjliggöra kundval. Oavsett om en region vill behålla LOV eller inte är detta en viktig utgångspunkt.

Ersättningssystem och beskrivningssystem (17.3.3)

Socialstyrelsen ska rikta stöd till vårdens huvudmän när de utformar sina ersättningssystem. Syftet är att skapa en större enhetlighet, främja kontinuitet, motverka förekomsten av oönskade incitament, minska detaljregleringen och fasa ut s.k. lågvärdevård. (17.3.3)

Region Västerbottens kommentar: Regionen stödjer delvis förslaget. Utformas Socialstyrelsen stöd som just stöd, är det positivt sett till att det finns väsentliga beröringspunkter mellan alla regioner och att ett stöd kan effektivisera utvecklingsprocesser för alla regioner. Samtidigt kan det vara nödvändigt med vissa regionala anpassningar, då förutsättningar för hur man organiserar bland annat primärvård skiljer sig. Därför krävs fortsatt utrymme för regionala anpassningar. Det kan även nämnas att SKR över tid arbetat med stöd och kartläggning gällande utformning av ersättningsmodeller. Ett eventuellt uppdrag för Socialstyrelsen på detta område bör koordineras för att undvika dubbelarbete. SKRs arbete har haft en viss tonvikt på kartläggning, snarare än rekommendationer kring utformning av ersättningsmodeller.

Strategiskt ansvar för kompetensförsörjning och vårdinfrastruktur (17.3.5)

Staten ska ta ett tydligare strategiskt ansvar för hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjning. (17.3.5)

Region Västerbottens kommentar: I detta förslag lyfts bristen på allmänläkare vilket absolut är avgörande för att primärvården ska fungera. Men för att få till en effektiv hälso- och sjukvård med patienten i centrum behövs teamarbete vid flertalet diagnoser där olika professioner kan bidra med det som är viktigt för att få helhetsbilden för patientens mående. En annan resurseffektiv åtgärd är ökad möjlighet att träffa patienter i grupp för bättre effektivitet och produktivitet inom primärvård och patienterna ges möjlighet att träffa andra med liknande erfarenheter vilket gynnar egenvården på sikt.

17.3.7 Bättre kontroll över den utförda hälso- och sjukvården

Systemet med privatpraktiserande läkare och fysioterapeuter verksamma genom den nationella taxan avslutas. (17.3.7)

Region Västerbottens kommentar: Regionen tillstyrker förslaget att avskaffa den nationella taxan och att lagen om LOL (lagen om läkarvårdsersättning) och LOF (lagen om ersättning för fysioterapi) skall upphöra mot bakgrund av de skäl som framställs av delegationen.